

ПРЕДРАГ ПЕТРОВИЋ

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД
ppetrovic@bfspc.bg.ac.rs

УДК: 27-246-276.63

ПРИМЉЕНО: 5. 5. 2017.

ОДОБРЕНО: 31. 5. 2017.

НЕБЕСКИ СИМВОЛИ НОВОГ ЗАВЕТА У БОЖАНСКОМ ДОМОСТРОЈУ СПАСЕЊА

Сажетак: Старозаветна тајноводства сагледавана у постојању и кретању небеских симбола као интегралних делова свеколиког догађајног символизма божанског домостроја спасења, настављају се одговарајућим христолошким аналогијама и у Новом Завету. Новозаветни аспекти овог гносеолошког хоризонта односе се не само на времена Господње земаљске Литургије, већ и на времена у којима данас живимо. Будући да смо до свршетка века носиоци новозаветне визије постојања, не смемо пренебрегавати ни једно од многодимензионалних и многозначних предања Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве. Црквена предања укључују и предања везана за небеске симболе постојања. Више него икада до сада, свеукупност и убрзаност символичних *небо-земних* догађаја обавезује нас да јединствено сагледавање божанског домостроја спасења препознамо не само у „земаљској“ равни, већ и у покретима небеских симбола творевине Божије. ► *Кључне речи:* небеска светила, чулни симболи, знаци неба, обоготворење звезда, маги (чаробњаци), Валаам, Христос, Црква, домострој спасења.

УВОД

У тексту под насловом „Небески симболи Старог Завета у божанском домостроју спасења“¹ детаљније смо говорили о божанским домостројитељним покретима небеских симбола описаних у Старом Завету. У овом раду инсистирамо на новозаветним сведочанствима о домостројном уделу небеских светила у есхатолошко-историјској пројави догађајног символизма *последњих времена*. За разлику од Старог Завета, Нови Завет на јаснијој, христолошкој

¹ П. Петровић, *Небески симболи Старог Завета у божанском домостроју спасења*, Саборност 10 (2016), 51–76.

равни сведочи о природи и карактеру тајноводствених покрета небеског нивоа постојања унутар свеопштег христолошког симболизма Цркве.

Запажамо, најпре, да су покрети символа нама „ближе“ творевине пријемчивији чулима од покрета небеских символа. То значи да симболи (при)земне творевине имају за човека „опипљивије“ особине. Њихова непосредна чулна употреба јасније открива човеку богодарно господство његовог вишедимензионалног начина постојања, као и чулније логосно сазнање од гносеолошки другачије равни постојања небеских символа. Неопипљивост, недостижност, несазнајност, па чак и невидљивост, јесу особине небеских символа творевине, због чега оне захтевају другачији гносеолошки приступ него што је то случај са човеку блиским, односно, чулним симболима. Небеска равна постојања испитује се разумском употребом чула вида, док остала чула учествују у процесу сазнања само уколико се догађају неки драматични покрети небеских символа које могу осетити и остала човекова чула.

Примећујемо да је ослањање палог човека на чулни начин сазнања на неки начин удаљило човека од небеског света символа. Долазак Сина Божијег у свет и Тајна Његове земаљске Литургије пројављује и гносеолошку перспективу у односу на покрете небеских символа запажаних у одговарајућим божанским парадигмама Старог Завета. Чудесни старозаветни догађаји попут оних код Гаваона и оздрављења цара Језекије, добијају у Новом Завету јаснији христолошки оквир, због чега ћемо указати на небеске симболе Христовог домостроја спасења човека и света.

ЗВЕЗДАНЕ АПОТЕОЗЕ И АКСИОМИ ХРИСТОЛОШКИХ ПАРАДИГМИ ПОСТОЈАЊА

Говорећи о обоготворењу звезда Климент Александријски сведочи да су се Индуси клањали Сунцу, Фриги Месецу, Атињани Диву, становници Тебе Дионису,² итд. Климент сведочи и о Ксенократу Кархидонцу који је учио о *segam ilaneta* као о боговима.³ У том смислу било је неизбежно да се воља таквих богова исказује покретима (на пример, конјукцијама, елонгацијама, или опозицијама) небеских светила, неумитно одређујући тзв. судбину свакодневног, али и дугорочног људског искуства. Из тог разлога, али из потпуно другачије перспективе, говорећи против учења о судбини, Методије Олимписки наводи да је највеће од свих зала тражити у покретима звезда узроке грехова, због чега су истраживачи звезда по његовим речима веома превртљиви људи,⁴ јер тврде да некаква судбина чини да звезде покрећу људе и на добро и на зло.⁵

² Климент Александријски, *Λόγος προτρεπτικός πρὸς Ἑλληνας*, PG 8, 96A.

³ Климент Александријски, *Λόγος προτρεπτικός πρὸς Ἑλληνας*, 169A.

⁴ Методије Олимписки, *Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων*, PG 18, 161AB.

⁵ Методије Олимписки, *Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων*, 168D.

Хришћански приступ тајнама небеских симболичних покрета потпуно је другачији, и у многоме превазилази границе најчешће пристрасног критичко-историјског начина сагледавања свеколиког постојања. Тајноводствена структура човека и света не може бити сводива на заједничке именитеље које неко може препознавати у многобројним предањима Старог света. Примећујемо да се сличност хришћанских и нехришћанских животних парадигми од времена просветитељског покрета усиљено доводи у везу.

Хришћански гносеолошки приступ Сунцу као најсјајнијем небеском светилу јесте симболично-парадигматског типа. То значи да Сунце као један од видљивих симбола неба на одразно-иконичне начине исказује карактере, односно, покрете божанског домостроја спасења, због чега је за нашу тему од пресудне важности повезивање домостројних покрета небеског нивоа постојања са *уисторијезованим* дејствима божанских личности! Позивамо се најпре на речи једног од истраживача сличних тема који наводи: „Изванредна је чињеница да је од најранијих времена, колико можемо судити по натписима клинастог писма и дешифрованих хијероглифа, знак за Бога била звезда“⁶. Ову чињеницу сматрамо изузетно важном због примордијалне потребе човека да небески део божанске творевине препозна као саставни део божанског домостроја спасења. То значи да човекова симболична природа поседује и један такав вид гносеолошке тежње ка идентификовању покрета небеских светила са покретима Бога који их је створио, и који их одржава у постојању. У том смислу небеска идололатрија јесте један од духовних сурогата изазваним девијантним процесом човековог препознавања божанских домостројних покрета унутар Божије творевине.

ЗВЕЗДА И ЧАРОБЊАЦИ

Догађај божанског Оваплоћења Логоса Божијег неодвојив је од тајноводствене појаве *Њејове звезде* као историјског знака доласка Бога у Телу, чиме је и ова чудесна звезда постала саставни део богослужбено-симболичног начина постојања Цркве. Тајноводствени језик који апостол и јеванђелист Матеј користи *закључан* је за пристрасну критичко-историјску раван истраживања. Ко су били чаробњаци (Μάγοι) са Истока који су пратили Господњу звезду, и одакле ова чудесна звезда на небу?

Римокатолици инсистирају на *џири краља* која су посетила Богородицу са Христом, док протестанти говоре о *џири мудраца* са Истока.⁷ У прилог првој тврдњи упућивали би стихови попут оних код цара Давида: „цареви Таршиша

⁶ W. T. Olcott, *Star Lore of All Ages: A Collection of Myths, Legends, and Facts Concerning the Constellations of the Northern Hemisphere*, New York and London 1911, 6.

⁷ D. Koch, *The Star of Bethlehem*, Zürich 2015, 54, IntRes:http://www.gilgamesh.ch/Koch_StoB_english_web.pdf (посећено 04.07.2017).

и са острва приносе ће донети, цареви Шеве и Севе⁸ поклон ће принети“ (Пс 72, 10), или пророка Исаије: „поћи ће цареви твојој светлости и народи твоме сјају“ (60, 3). Имајући у виду речи цара Давида Јустин Мученик говори да су у питању цареви *Арабије и Сабе*, јер ће се, како наводи, „њему (Богомладенцу) дати од злата Арабије, и молиће му се (народи) свуда; (по) читав дан ће га благосиљати...“⁹ Тертулијан наводи да су „на Истоку уобичавали да магове сматрају краљевима.“¹⁰ Неки аутори тврде да су *маји* (чаробњаци) били свештеници Заратустрине религије који су могли бити и цареви, попут парћанског цара Тиридата I који је 66. год. посетио Нерона. Тиридат I осим што је био цар Персије (Парте) био је и маг (чаробњак).¹¹ У једном апокрифном арапском јеванђељу наводи се да су ови чаробњаци „дошли у Витлејем са истока као што је Заратустра и пророковао.“¹²

Филон Јудејац наводи да у Персији постоје „чаробњаци...који испитују дела природе да би познали истину...*свештјенујући се(де) и свештјенујући* друге (ἱεροφαντοῦνταί τε καὶ ἱεροφαντοῦσιν).“¹³ Ориген наводи да су чаробњаци месопотамски следбеници Валаамовог пророштва, као и да је сам Валаам био чаробњак;¹⁴ и у Књизи Бројева овај Валаам (Билам) се помиње као син Веоров (Беоров) који је живео у месту Петора „на реци земље синова народа његовог“ (Бр 22, 5). Књига Поновљених Закона сведочи да је Валаамово пребивалиште (Петора) било у Месопотамији (Пнз 23, 4).

Теофилакт наводи да се звезда појавила пре рођења Богомладенца, да би чаробњаци имали времена да стигну да му се поклоне док је још био у пеленама.¹⁵ Они су виђени као следбеници Валаама, и када су пронашавши његова пророштва (види Бр 22–24), са речима „Засијаће звезда од Јакова“ (Бр 24, 17), разумели да се ради о великом знаку који упућује на рођење Бога у Телу. Модерни аутори који су критичко-историјском методом покушали да протумаче чудесну појаву божићне звезде, сматрају да је то заправо била „супернова“,¹⁶ јер супернове могу емитовати велики сјај месецима.¹⁷ Али, Теофилакт наводи

⁸ У питању је превод јеврејског текста на српски језик од стране др Предрага Самарџића. Старосрпски текст на овом месту наводи царење „од Аравије и Саве“.

⁹ Јустин Мученик, *Πρὸς Τρύφωνα Ἰουδαῖον διάλογος*, PG 6, 548CD

¹⁰ „Magos reges habuit fere oriens“. Види Тертулијан, *Adversus Marcionem*, 3, 13. Oxford University Press: Oxford 1972.

¹¹ D. Koch, *The Star of Bethlehem*, 55.

¹² J. K. Thilo, *Codex apocryphus*, Novi Testamenti, vol. 1, Leipzig 1832. 70–71; Види и *Évangiles apocryphes*, vol. II, “Le livre des miracles de Notre-Seigneur, maitre et sauveur Jésus-Christ, lequel livre est appelé «L’ évangile de l’enfance»”, погл. 7, 9.

¹³ Филон Александријски, *Περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι*, 11, 74, IntRes:https://el.wikisource.org/wiki/Περὶ_τοῦ_πάντα_σπουδαῖον_ἐλεύθερον_εἶναι (посећено 20. 12. 2016).

¹⁴ Ориген, *In numerous homiliae*, PG 12, 675BC. Види о Валааму и у Оригеновом спису *Ἐκλογαὶ εἰς τοὺς ἀριθμούς*, PG 12, 577B–581B.

¹⁵ Теофилакт Охридски, *Ἡ ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον*, PG 123, 164D–165A.

¹⁶ J. Mullaney, *Star of Bethlehem*, Science Digest 80 (1976), 65.

¹⁷ H. Morris, *When They Saw the Star*, IntRes:http://www.icr.org/home/resources/resources_tracts_whenthey_sawthestar/, (посећено 15. 12. 2016).

да је звезда једно време била скривена, због чега су чаробњаци морали да се распитују о детету, да би се након тога звезда поново појавила и водила их до места где беше Марија са Дететом.¹⁸ Када они изнова видеше звезду „обрадоваше се веома великом радошћу“ (Мт 2, 10). Теофилакт, међутим, појаву звезде сагледава као „божанску силу и анђелску, у облику звезде јављену“, због тога што је звезда сијала и по дану, и кретала се када су се ови тајноводствени путници кретали, а мировала када су они стајали. Чаробњаци су уједно били и астролози које је Бог својим промислом водио за звездом, док се она кретала правцем којим се звезде никада не крећу, а то је правац север-југ.¹⁹

Чаробњаци су као друштвена група из Месопотамије можда били и једно од тамошњих племена, нешто попут Левијевог племена. По неким ауторима, на њих је утицало не само пророштво Валаамова, већ и учења пророка Данила, Мордекаја и Јестире, тако да су многи Персијанци постајали Јевреји (Јест 8, 17), као што су и многи од Персијанаца дуго чували јеврејска предања.²⁰ Међутим, ако су чаробњаци били из Дамаска,²¹ онда би путања њихове звезде водиље, из правца север-југ, временски била одређена и мањом раздаљином, и упечатљивијим правцем (север-југ), него у случају њиховог арабијског или персијског порекла.

Монтефјор оставља могућност за појаву непознате звезде која би могла постојати уколико би имала хиперболичну орбиту, или елиптичну орбиту дуге периоде. Он говори ово у контексту писаног кинеског сведочанства о појави *нове звезде* на небу, и то пете, односно, четврте године пре Христа. Он не може потврдити да ли се ради о два небеска тела, (супер)нови и кометџи, или о једном небеском телу видљивом током периода од годину дана у Персији, у Палестини и у Кини. Кинеска сведочанства датирају појаву *нове* или комете у V години пре Христа, затим појаву небеског тела *без реиџа* у IV години, трећег месеца (пре Христа).²²

Слично сведочанство о дејствима небеских симбола налазимо и код Јосифа Флавија. Описујући појаву лажних пророка, пометње у народу, и знакове који претходе потоњем опустошењу Јерусалима, Јосиф наводи: „... (они су) као муњом ударени и као да немају очи и душу за слушање Божије проповеди; а када *сџаде изнад љрада звезда налик широком мачу*, и када се *џружила реџаџиџа* (κομήτης) за (време од) *џодину (џана)*, а све *џо* у време *џре џодуне и раџноџ џокреџа*, (тада) народу сабраном због празника бесквасних хлебова у осми дан

¹⁸ Теофилакт Охридски, *Ἡ ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον*, PG 123, 165AB.

¹⁹ Теофилакт Охридски, *Ἡ ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον*, 165CD. Свакако да је Теофилакт читао о овоме код Јована Златоустог. Види Јован Златоусти, *Ἰπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν*, PG 57, 63B.

²⁰ H. Morris, *When They Saw the Star*, IntRes:http://www.icr.org/home/resources/resources_tracts_whenthey_sawthestar/ (посећено 15. 12. 2016).

²¹ D. Koch, *The Star of Bethlehem*, 57.

²² H. W. Montefiore, *Josephus and the New Testament*, *Novum Testamentum* 4/2 (1960), 143–144.

месеца ксантика (нисана), по деветом часу ноћи, светлост толико обасја олтар и храм, *да се мислило да је сунчани дан, и њо се (временски) њродужило на њола часа...*²³ Видимо да и Јосиф Флавије не говори јасно о томе да ли се ради о једном, или о два небеска светила. Тацит такође помиње појаву велике светлости која је одједанпут са неба обасјала храм, у време када се подигло око шест стотина хиљада људи и жена спремних да бране свој опстанак на јеврејској земљи пред легијама цезара Тита (Историје V, 13).²⁴ Међутим, Апостол Матеј попут Флавија говори о звезди, само што је код Матеја у питању Витлејем, а код Флавија Јерусалим, тако да се ради о свега „неколико миља раздаљине.“²⁵ Могли бисмо у том смислу закључити да су се у свега седамдесетак година, од Рођења Господа Исуса Христа до разорења Јерусалима, десила два симболична домостројна знака на небески малом просторном растојању.

За Јована Златоустог појава звезде не представља астролошки узрок рођења Господа Исуса Христа. Звезда се појавила много раније. Чаробњаци су је видели у њиховој земљи, што по речима Златоустог значи да рођење није дело *астрономије*,²⁶ јер она не представљала некакав узрок рођења. По његовим речима, овде се ради о „сили некој невидљивој преображеној у такав (звездани) изглед“,²⁷ што Теофилакт у својим тумачењима заправо преузима од Златоустог. Сјај ове звезде премашивао је сјај осталих звезда и Месеца, јер је ова сијала и по дану. Када су чаробњаци у Јерусалиму посетили Ирода, звезда је нестала, да би се потом, када су отишли од Ирода, поново појавила.²⁸ То и није био „покрет звезде, већ (покрет) силе неке најсловесније“,²⁹ која се није кретала само високо, већ и ниско, до места „где беше Дете“ (Мт 2, 9). Господ, дакле, по неистраживим путевима Свог домостроја спасења води персијске чаробњаче помоћу *Њејове звезде* коју су спазили *још у својој земљи*. На тај начин, домострој божанског спасења водио је другачијим звезданим видом науке врсне звездознанце Истока *који се нису учили из њредања сѡарозаветних ѡророка*.³⁰

Међутим, у потрази за појавом тајанствене звезде не малу пометњу уноси Јосиф Флавије питању тачног датирања појаве лунарне еклипсе непосредно пред Иродову смрт.³¹ Имајући у виду садашње временске мере, Иродова смрт „традиционално“ се датира у IV год. пре Христа. Ова лунарна еклипса спорна је због тога што је 13. марта IV год. пре Христа помрачена само трећина Месеца која се и није могла лако видети у раним јутарњим часовима. Уз то, време

²³ Јосиф Флавије, *Ἱστορία Ἰουδαϊκοῦ πολέμου πρὸς Ῥωμαίους*, 6, 5, 3.

²⁴ Тацит, *Historiae*, књиге IV-V, Harvard University Press: Cambridge, MA 1931.

²⁵ H. W. Montefiore, *Josephus and the New Testament*, Novum Testamentum 4/2 (1960), 146.

²⁶ Јован Златоусти, *Ἐπίμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν*, PG 57, 61A.

²⁷ Јован Златоусти, *Ἐπίμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν*, 57, 61A.

²⁸ Јован Златоусти, *Ἐπίμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν*, 63B.

²⁹ Јован Златоусти, *Ἐπίμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν*, 64B.

³⁰ Јован Златоусти, *Ἐπίμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστὴν*, 66D.

³¹ Јосиф Флавије, *Ἱστορία Ἰουδαϊκῆς ἀρχεολογίας*, 17, 6, 4.

између еклипсе и јеврејске пасхе (када се десила Иродова смрт и погребeње) било је кратко да би се збило све оно што је Јосиф описао.³² Треће године пре Христа лунарна еклипса се није могла видети у Јудеји. По мишљењу Прата могућа лунарна еклипса која би се јасно видела, и претходила Иродовој смрти, била би она од 29. децембра I године пре Христа, тако да би Господње Рођење данас рачунали у времену јеврејске пасхе, и то од 6. до 9. априла I године³³ „пре Христа“.

У старини се на Западу, као и на Истоку, обрађала пажња на појаве небеских светила, чија су јављања на небу повезивана са различитим политичким догађајима или, пак, неприликама. Тако, на пример, Тацит најпре помиње појаву комете у контексту смене владара у Риму (Анали XIV, 22), а потом и друге комете, у контексту очекивања неке катастрофе (Анали XV, 47), док Светоније помиње сијајућу звезду, која се појављивала неколико узастопних ноћи на хоризонту, и за коју су мислили да најављује пропаст царева и принчева (Нерон 36). Историчар Јустин наводи да су рођење, али и долазак на власт принца Митридата, сина (такође) Митридата Понтијског³⁴ пратиле појаве комета које су сијале тако да су надилазиле и сјај Сунца, и то непрекидно седамдесет дана при свакој појави. Простирале су се на четвртину неба, док је оно изгледало као ватрено.³⁵ У истом, политичком и војном смислу, кинеска писана сведочанства говоре о комети чија је задња страна била закривљена, а у време њене појаве владајући принц *йокорио је и казнио четири сџирани све-џа*.³⁶ Када се иста ова комета појавила два пута (у периоду од 134 -129. и од 122-117. год. пре Христа) њена величина била је толика да је испунила *йола неба!*? У тим временским периодима армије главног града марширале су четири пута.³⁷ Писани извори не наводе само „безазлене“ случајеве пролазака комета, већ и обрушавање небеских тела на Земљу са великим бројем људских жртава. Кинески писани извори од времена Конфучија (551-479 пре Христа) до почетка XX века сведоче о више од три стотине случајева удара небеских тела, од којих онај из 616. год. садржи и први историјски запис о људским жртвама. Тада је метеор величине више стотина килограма срушио зид једног „побуњеничког“ града усмртивши мноштво људи. Постоји и запис

³² D. Koch, *The Star of Bethlehem*, 13.

³³ J. P. Pratt, *Yet Another Eclipse for Herod*, *The Planetarian* 19 (1990), 8-14. Наравно да између прве године пре Христа и прве године после Христа не постоји „нулта“ година која би трајала 365 дана (у смислу: -1, 0, +1), већ се I година пре Христа наставља I годином после Христа.

³⁴ У питању је владар Понта из II, односно, I века пре Христа.

³⁵ Јустин, *Н'Еπιτομή των Φιλιππικών Ιστοριών του Πομπηίου Τρόουου*, ΛΖ, 1-2. Види код Κωνσταντίνος Γαρίτσης, Βιβλίον Ιστορικόν καλούμενον Ιουστίνος, Θήρα, 2009. Велику комету помиње и Аристотел (Μετεωρολογία 1, 6); њена величина је заузимала трећину неба.

³⁶ Se-ma Ts'ien, у француском преводу E. Chavannes, са насловом *Les Mémoires historiques de Se-ma Ts'ien*, том III, Paris 1899, 392.

³⁷ Ради се о временским периодима од по пет година. Први период Кинези називају *јуен-коані*, а други *јуен-чеу*.

о „гвозденој киши“ која је пала са неба 1341. год. у провинцији Јунан, а која се обрушила по територијалном опсегу површине од око 250x100 км. Најдраматичнији догађај налазимо у историјским изворима династије Минг. Наиме, 1490. год. у кинеској провинцији Шан-си са неба је „камење падало као киша“ и усмртило више од 10.000 људи. Највећи „камен“ у тој „киши“ био је (по данашњим мерама) тежак 1770 кг!³⁸

Историчар Јулије такође наводи да је Сунце засијало *ноћу* у Амистерну,³⁹ и да је то трајало *неко време*.⁴⁰ Кох се позива и на апокрифно Јаковљево јеванђење да би указао на могућност да су чаробњаци видели звезду која је својим *свемоћним сјајем сијала међу звездама чинећи да оне не сијају* (Јак 21, 2).⁴¹ То би по њему могла бити Венера јер би се реч *προάγειν* (у тексту „*прођуав*“) која би имала значење *ићи (ис)ипред*, могла схватити као звезда која стално „иде испред“, али испред Сунца у њиховом међусобном дневном курсу.⁴² Ако би се оваква ерминевтичка пројекција узела у обзир, то би значило да чаробњаци са Истока никада нису видели Венеру чији је орбитално-перигејни обилазак око Сунца јасно видљив голим оком лаика, а камоли очима оних који су били врсни астролози. С друге стране, ако би то могла бити Венера, како то да њена светлост закрије светлост других звезда? Зар она не би била земљи „преблизу“ да би толико сијала?

Занимљиво тумачење јављања *Њејове звезде* налазимо код Мориса. Он наиме, тврди да је 25. децембра II год. пре Христа, у време тзв. зимског солстиција,⁴³ Јупитер био у сазвежђу Девике, и „стао“ у региону абдомена, односно, у средини овог сазвежђа, као да се сазвежђе припремало за својеврсни *йорођај*, односно, за излазак Јупитера из ове звездане констелације. То би представљало својеврсно рађање Јупитера као звезде царева. Јупитер је тако могао стојати и до шест дана (не померајући се притом лонгитудинално ни четвртину Месечевог дијаметра од своје позиције 25. децембра) изгледајући на тај начин као непомичан у сред сазвежђа Девике. Морис чак износи тврдњу да је 25. децембра II год. пре Христа, Јупитер са севера могао да се види тачно изнад Витлејема по, како тврди, својој меридијанској позицији, у елевацији од 68 степени изнад јужног хоризонта. Морис међутим, не везује

³⁸ K. Yau, P. Waissman, D. Yeomans, *Meteorite falls in China and some related human casualty events*, *Meteoritics* 29 (1994), 866–868.

³⁹ У питању је II век пре Христа, а овај догађај десио се у Амистерну, некадашњем граду средње Италије (данашња покрајина Абруцо), близу данашње Лаквиле.

⁴⁰ Јулије Обсеквенс, *Prodigiorum Liber*, 27, IntRes:http://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z_0300-0400_Iulius_Obsequens_Prodigiorum_Liber_LT.pdf.html, (посећено 02.01. 2017).

⁴¹ Види, *Апокрифно јеванђеље њо Јакову*, у: M. Testuz (ppp), *Papyrus-Codex Bodmer V. Nativité de Marie*, Bibliotheca Bodmeriana: Cologny-Genève 1958, 110. (види и 41, погл. XXI)

⁴² Види фусноту 660 на стр. 343. у D. Koch, *The Star of Bethlehem*, 89. (title of the original: *Der Stern von Bethlehem*, Frankfurt, Verlag der Häretischen Blätter, 2006).

⁴³ Ради се о дану у коме је Сунце на свом највишем небеском положају, али у време најкраћег дана у години.

овај датум за тачан датум Рођења Господа, већ за принос дарова Господу од стране чаробњака.⁴⁴

Јеванђелист Матеј сведочи да су чаробњаци питали за цара јудејскога јер су „видели његову звезду на Истоку“ (2, 2). Интересантно је да Матеј (у 2, 9) наводи: „А они саслушавши цара (Ирода) пођоше, и гле, звезда коју су видели на Истоку иђаше пред њима док не дође и стаде *одозго* где беше дете.“ Скривено нам је тајноводство Матејевог прилога *одозго*, јер се он може односити на небо, на кућу или на узглавље Богомладенца.

Другачију димензију појаве *Његове звезде* налазимо у Дионисијевом светлоименовању богопреданих Речи Старог Завета, које Максим Исповедник тумачи богослужбеним симолом звезде која је мудраце довела до пећине у којој „лежаше дете“ (Лк 2, 16). По Максимовом мишљењу, „јасно законска и пророчка реч, *благочесливо разумевана као звезда*, води к познању оваплоћеног Логоса оне који су по (сопственој) намери призвани силом благодати.“⁴⁵

Како бисмо се одредили према проблему датирања „тачног“ датума Господњег Рођења у Телу? Свој приступ овој теми најпре морамо померити са критичко-историјске методологије истраживања (због њеног најчешће чулима и предубеђењима бременитог процеса), на тајноводствене аспекте симболизма хришћанског предања о коме говоре Црквени Оци попут Дионисија Ареопажита, Јована Златоустог и Максима Исповедника. Тајноводствена структура Цркве утврђена је на празновању домостројних божанских дејстава које свој основ имају управо у Господњем предању. Господ се јавио на земљи у конкретном временском тренутку, али оно што је у овом случају временски *конкретно*, из Његове и црквене гносеолошке перспективе, нема објективизовано значење. Тајноводствена значења конкретних историјских догађаја много су важнија од трагања за моментом Господњег Рођења по телу. Да се подсетимо: Господње Рођење десило се у *јуноћи времена* и као такво део је свеопштег божанског домостроја спасења, што значи да „тачан датум рођења“ није пресудан као ни тачни датуми других Господњих тајноводстава. Својим богоустановљеним начином постојања Црква тајноводствено велича Господње Рођење по Телу, али и *Његово Рођење с више*, Његов временски врло кратак, али чудесан и чудотворни живот на Земљи, Његово божанско Преображење, Његову животворну Смрт, Погребење, Васкрсење, јављање ученицима, Вазнесење, *Седeње са десне сйране* Оца, и Његов Други и Славни Долазак. Све је то Господ возглавио, удомостројивши свеукупност сотириолошких догађајних симбола, па тако и Симбола Тајне божанског Рођења по Телу, у Литургији Његовог Тела и Крви, како бисмо могли учествовати у тајноводству *уобличења Христиа у нама* (Гал 4, 19), односно Његовог рођења и обитавања међу нама.

⁴⁴ Н. Morris, *When They Saw the Star*, IntRes: http://www.icr.org/home/resources/resources_tracts_whenthey_sawthestar/, (посећено 15. 12. 2016).

⁴⁵ Максим Исповедник, *Κεφάλαια διάφορα Θεολογικὰ καὶ οἰκονομικά*, PG 90, 1181D.

На тај начин, симболично Господње Предање лежи у овој Великој Тајни, Тајни Цркве, а не у трагању за „тачним“ датумима Његових појединачних историјских пројава у којима постоје искушења, која могу да доведу до обесмишљавања реалности Христовог домостроја спасења. Због тога је илузорно трагање за Господњим „рођенданом“, јер, најзад, Он, као Син Човечији, рођен је *не на људски, већ на божански начин* (види Ис 7, 14. Лк 1, 28–38). Тајноводствено симболично предање Старог и Новог Завета о овом питању је веома јасно! Како другачије разумети речи Логоса упућене Јовану: „Ја, Исус...јесам корен и род Давидов, *звезда сјајна јујтарња*“ (Откр 22, 16)? У истом смислу сагледавали бисмо и речи Јеванђелисте: „ради срдачне милости Бога нашег, којом нас је походио Исток са висине; *да обасја оне који седе у ѓами и сени смртњи*“ (Лк 1, 78–79). С друге стране, Јован Богослов поистовећује *звезде са анђелима* (Откр 1, 20), а *анђеле*, на неким местима, са презвитерујућим људима над седам Цркава (Откр 2, 1. 2, 8. 2, 12. 2, 18. 3, 1). Јуда Јаковљев људе који „путем Каиновим пођоше...“ (11) назива „звезде луталице (ἀστέρες πλανήτες) за које се мрак таме чува (за) у век“ (13).

Апостол Павле возглављује јерархијску структуру створеног света, астрално сагледавање људских врлина, али и различитост и нераздељивост црквених служби речима: „једна је слава сунца, друга је слава месеца, и друга је слава звезда; јер се звезда од звезде разликује у слави“ (1 Кор 15, 41).

НЕБЕСКЕ ПРОМЕНЕ У ВРЕМЕ ГОСПОДЊЕГ СТРАДАЊА НА КРСТУ

У неким старозаветним стиховима помиње се *затмањење* или *помрачење* Сунца⁴⁶, изазвано дејствима Божије воље. Есхатолошко-историјска, или боље речено, *симболична* перспектива библијских тајноводстава препознаје се и у тајноводственом догађају Распећа Господа Исуса Христа. У том смислу, речи пророка Исаије: „*поистидеће се месец и посрамиће сунце, јер ће се Господ зацариће у Сиону у Јерусалиму*“ (24, 23), могу бити протумачене као небески знаци времена Господњег Страдања обележене појавом „природног“ помрачења Сунца. Међутим, јеванђелист Лука сведочи да „...беше тама по свој земљи...“ (23. 44).

С друге стране, Исаијине речи не морају имати искључиви смисао помрачења небеских светила у време Господњих Страдања, јер се Господње *царевање* у Сиону може односити и на Господње Оваплоћење, као на једну од димензија Тајне Христове, која је најзад и записана на Животворном Крсту Господњем. Питање које нам се намеће гласи: да ли поменуте Исаијине речи могу да се односе и на време Другог Господњег Доласка?

⁴⁶ Види више о овој теми код, П. Петровић, *Небески симболи Сјајног Завета у божанском домостроју спасења*, Саборност 10 (2016), 51–76.

Тумачење помрачења Сунца у време Господњег Страдања на Крсту тајноводствено је попут тумачења битке код Гаваона (Ис Нав 10, 11–14). Тако, на пример, Теофилакт наводи да *шама* није била природна појава која настаје приликом помрачења Сунца, јер четрнаестог дана месечевог циклуса (јеврејска пасха) никада нема помрачења, због чега је по њему овај догађај био натприродан. По Теофилактовом тумачењу *шама* није била делимична као некада у Египту, већ је обузела читав свет.

Имајући у виду ширу библијску пројекцију појаве *шама* *по свој земљи*, позивамо се на веома драматично сведочанство божанственог Дионисија Ареопажита. Наиме, када апостол и јеванђелист Матеј наводи: „А од шестога часа би тама *по свој земљи* до часа деветога“ (Мт 27, 45), одмах нам се намеће питање: да ли *шама по свој земљи* подразумева мрак на читавој „планети“, или само на делу Земље на коме се одиграо тајанствени и чудесни догађај божанског домостроја спасења? Апостоли су били сведоци сунчаног помрачења у време Господње смрти на Крсту, јер је тама на земљи била *од шесте до девете* часа. Дионисије Ареопажит говори о овој *шам*и коју је он доживео у то време у Илиуполису, за кога Максим Исповедник наводи да је тај древни град највероватније у Египту и да су тамо Дионисије и Аполофанис у то време још заједно учили (ἔτι γὰρ ἀνεγίνωσκον ἐκεῖ ἄμα).⁴⁷

Када би у питању било помрачење Сунца, за које сваки човек просечног животног доба буде сведок више пута, оно, и као потпуно помрачење не би трајало више од неколико минута; овде је у питању необично дуго помрачење о којем Дионисије сведочи речима: „Не може никада другачије да се измени ништа од небеског поретка и покрета, ако га не покреће Одржаватељ и Узрок његовог бића, Који је свега Створитељ и Пресаздатељ (μετασκευάζοντα), по свештеној речи.“⁴⁸ Очигледно да се Дионисије води речима књиге пророка Данила: „Он измењује доба и времена“ (2, 21). Дионисије наставља речима: „Како дакле да се не поштује *нама њознаји*... истински сушти Бог свих... када се сунце од Њега и месец, по над(нај)природнијој (ὕπερφυσίᾳ) сили и стању, уједно одређују непокретним(а) са свим (осталим) знацима, и по мери читавог дана на истим местима стоје (на небу), и (још) више од овога, док су све више (сфере) и њима припадајуће (ниже) ношене, ове (сунце и месец) им нису следиле (συμπεριήετο)?“ У наставку Дионисије наводи да Бог чини могућим да се скоро утростручи дан, и да се за двадесет читавих сати или читава небеска сфера враћа у претходно место, или да се Сунце на свом путу врати десет сати, да би се после тога повратило десет сати, што је наравно „зачудило Вавилонце“ који се „и подчинише Језекији без борбе, као да је (Језекија) неко ко је једнак Богу и превазилази људе.“⁴⁹ На овом месту Дионисије не жели да

⁴⁷ Максим Исповедник, *Σχόλια εἰς τὰς τοῦ Ἀγίου Διονυσίου ἐπιστολάς*, PG 4, 541C.

⁴⁸ Дионисије Ареопажит, *Ἐπιστολή ζ'*, PG 3, 1080C.

⁴⁹ Дионисије Ареопажит, *Ἐπιστολή ζ'*, 1080D-1081A.

наводи само божанске знаке који су се појединачно збили у Египту, или на неком другом месту, већ знаке „заједничке и небеске у свему и свуда тријумфујуће (θριαμβευθέντα).“⁵⁰

Ако се у Дионисијевом случају радило о тоталном помрачењу Сунца, он то није могао видети у Египту јер је област тоталног помрачења могућа у кружном опсегу од око 270 км; оно би се могло видети на пример, из Дамаска (217 км), али не из Египта (423 км). Међутим, ако је Дионисије видео чудесно помрачење у Египту које се збило *мимо* устаљених путања Сунца и Месеца по небеском своду, тада се поставља питање физичког узрока таквог помрачења!?

Јеванђелист Лука такође говори да „беше око шестог часа, и *тмама* би *по свој земљи до часа деветиога*, и *помрачи се сунце*“ (Лк 23, 44–45). У питању је *тмама по свој земљи* која је трајала око три часа, а не тама у Јерусалиму. Ако ове речи имају искључиво алегоријски смисао, тада се поставља питање о истинитости сведочанства Дионисија Ареопагита о догађају помрачења Сунца у време Господњег страдања на Крсту.

Како се заправо треба поставити у приступу библијским сведочанствима? Дали су библијски догађаји предмет устаљених и објективизованих историјских садржаја? Ако нису, на који начин приступати свему посведоченом у Закону, Пророцима, Јеванђељима, Посланицама Новог Завета и књизи Откривења?

ЗАКЉУЧАК

Есхатолошко-историјски смисао догађајних симбола какве налазимо у Старом Завету не губи ни у нашим, новозаветним временима на истој, есхатолошко-историјској актуелности. То сведочи и Господ пророкујући управо тајноводственим речима: „И као што би у дане Нојеве, тако ће бити и у дане Сина Човечијег: *јели су, пили су, женили се, удавали се, до онога дана када Ноје уђе у ковчег, и дође попои и појуди све*. Слично као што беше у дане Лотове: *јели су, пили су, куповали, продавали, садили, зидали; А у дан када изиђе Лот из Содома, удари ојањ и сумпор са неба и појуди све*. Тако ће бити и у онај дан када се појави Син Човечији...“ (види, Лк 17, 26–37). Иако многодимензионална и многозначна, веома је јасна, али и драматична Господња порука: дани Нојеви и дани Лотови јесу парадигме велике невоље, за коју Господ говори да је „није била од постања света до сада, нити ће бити“ (Мт 24, 21). Господње речи очигледно сведоче да у последње дане неће бити само онако како је било у дане Нојеве, нити ће бити само онако како је било у дане Лотове. То значи да догађаји који следе неће имати искључиво обележја Потопа, већ ће бити праћени и „великим знацима на небу“, као у време Лотово. О догађају Потопа говорили смо опширније на другом месту.⁵¹

⁵⁰ Дионисије Ареопагит, *Епитолођ* ζ', 1081А.

⁵¹ Види, П. Петровић, *Небески симболи Старог Завета у божанском домостроју спасења*, 17–39.

Запажамо да су у дане Лотове *два анђела* пред којима се Лот поклонио и које је желео да угости (речима: „Видите *јосјоди*, свратите у кућу слуге свога и *јреноћише*, и *ојерише сјојала своја*...“ Пост 19, 2), исти они који говоре Лоту: „*ми ћемо да зајиремо место ово*, јер наста велика вика пред лицем Господа, и *нас јосла Госјод да ја зајиремо*“ (Пост. 19, 13). Када Лот бежећи дође у град Цоар, тада „*сунце изиђе на земљи*...(и) Господ пусти на Содом и Гомор *кишу од сумјора и ојањ од Госјода са неба*, и затре оне градове и сву ону околину и све људе у градовима и (све) оно што је расло на земљи“ (Пост 19, 23–25).

Ови стихови књиге Постања намећу многа питања, а између њих и питање: на који начин разумети катаклизмичну појаву *кише од сумјора и ојања*? Да ли Мојсијево предање носи и астралне, односно небеске ерминевртичке пројекције конкретних догађаја божанског домостроја спасења какве налазимо и у књизи Јовановог Откривења? Да ли се и будући догађаји, слични онима из Лотовог времена, могу препознати у Јовановим речима: „И звезде небеске падоше на земљу, као што смоква одбацује заметке своје када је заљуља велики ветар“ (Откр. 6, 13). Другим речима, да ли се догађаји из Нојевог, али и Лотовог времена могу препознати и у многим Јовановим стиховима (види Откр 6, 12–7,1. 8, 7–12)?

Ако се присетимо Господње парадигме о кући на коју наилазе воде и ветрови, а која има или слабе или моћне темеље, да ли је ту ерминевтички представљена искључиво алегорија, или је могуће сагледавати ову Господњу парадигму и из космолошке перспективе тајноводственог символизма творевине?! Зар не налазимо сличну дилему и када пожелимо да тумачимо себи Господње речи: „*Чућеште рајсове и јласове о рајсовима. Гледајте да се не ујлашише, јер иреба све то да се збуде. Али још није крај*“ (Мт 24, 6). Да ли ратове о којима Господ говори треба сагледавати изнова као „алегорију“? Да ли под једнодимензионалну „алегорију“ можемо подвести и Господње речи: „И одмах ће се по невољи тих дана *сунце јомрачити*, и *месец своју светлост изјубити*, и *звезде с неба јасити*, и *силе небеске јокренути се*. И *тада ће се јоказати знак сина човечијеј на небу; и тада ће јројлакаати сва јлемена на земљи; и ујледаће сина човечијеја где долази на облацима небеским са силом и славом великом*.“ (Мт 24, 20–30)? Не говоре ли ови знаци управо о космолишким покретима божанског домостроја спасења Господа Исуса Христа?! Мишљења смо да се управо у том контексту и творевина понаша као својеврсна пројава божанских дејстава утканих у Тајни „свега што се нас ради збило“!

Комплексна проблематика дванаесте главе књиге Откривења упућује на догађаје које Јован запажа *најире на небу*, а потом и на земљи. Питање које нам се намеће гласи: ако аждаја (која се зове *ђаво* и *сатјана*) заводи сву васељену, да ли је могуће да се у реалној астралној области несвакидашњи и драматични покрети небеских симбола поистовећују у једној од својих ерминевтичких равни са *аждајом чији реј за собом јовлачи ирећину звезда небеских*

и *даца их на земљу* (12, 4)? Очигледно да тек тада настаје рат на небу, јер се небески поредак сукобљава са беспоретком који одједанпут, готово ниоткуда, *црвена аждаја* и *њени анђели* насилно са неба уносе у земаљски свет. Није ли арханђел Михаил који је постављен да води старозаветни Израил заправо посредник мира и поретка чија хармонична дејства сведоче и позната небеска светила? Најзад, одакле у визији Апостола Јована *јадање звезда* (Откр 6, 11), или, пак, *ужарена јора* која са неба пада на земљу?

Домострој спасења Господ исказује симболима небеских светила, тако да и свој Други Долазак пореди са симолом небеске појаве муње, речима: „... као што муња излази од истока и сине до запада, тако ће бити и долазак Сина Човечијег“ (Мт 24, 27–30).

Господње пророчанство о *јроласку неба и земље* говори о крајњим догађајима божанског домостроја спасења исказаног у *нејролазности* Господњих речи: „Небо и земља ће проћи, а моје речи неће *јроћи*“ (Мт 24, 35). Учествовање симбола творевине у тајноводственом симболизму *нејайивних* догађаја домоустројитељне историје спасења има богоустановљено значење по коме ће сваки сегмент божанске творевине доживети измену кроз своја *искушења* и *јокајања* (односно *јреображења*) и *кришења* у Огњу Духа, у *Васкрсењу* и *Вазнесењу*. Будући да је божански домострој спасења основ свеколиког постојања, сматрамо да невоље које долазе на свет Јован сагледава као *јродоре* или *јројресе небеској дојослужења, јродоре који ће захвајији сву Земљу Госјојњу*. Тако, на пример, Јован наводи: „и видех седам анђела како стоје пред Богом, и даде им се седам труба. И други анђео дође, и стаде пред жртвеником држећи кадионицу златну, и беше му дано много тамјана да принесе са молитвама свих светих над златни жртвеник пред престолом. И узнесе се дим од тамјана са молитвама светих из руке анђелове пред Бога. *И узе анђео кадионицу и најуни је ојњем са жрјивеника и даци на земљу. И настјаше јромови и јака, и севање муње и земљојрес*. И седам анђела који имаху седам труба, припремише се да затрубе... И други анђео затруди, и као велика *јора ојњем зајаљена даци се у море, и јрећина мора јосја крв, и изјиде јрећина живих створења у мору и јрећина лаћа јројјаде...*“ (Откр 8, 2–9). Ако кађење анђела на небу пред престолом Творца не треба сагледавати у буквалном смислу, да ли тада алегорија важи и за *ојњем зајаљену јланину, море, морска бића и лађе*? Ако алегорија важи са читав текст Откривења, тада заправо ни нема назнаке Господњих речи: „биће тада невоља каква није била од постања света до сада, нити ће бити“ (Мт 24, 21). У том случају сви парадигматски догађаји књиге Откривења одигравали би се мимо реалних историјских догађаја, тако да би под сумњом била и релевантност не само књиге Откривења већ и Господњих речи које нам преноси јеванђелист Матеј!? У истом смислу довела би се у питање и релевантност осталих космолошких догађаја описаних у Светом Писму. Можда би се неко и досетио, па рекао како је књига Јовановог Откривења

касно ушла у новозаветни канон; међутим, *да се не заваљамо*, „зли разговори кваре добре обичаје“ (1Кор 15, 33). Није само Јован у Откривењу говорио о невољама последњих дана, већ и Господ, други апостоли, као и старозаветни пророци. Јованово пророштво пуно је космолошких симбола Старог Завета. Остаје нам питање: да ли *ојањ са жртвеника који анђео баца на земљу* треба сагледавати алегорички или пак симболично?

Није ли наставак домостројне божанске делатности до свршетка света садржан и у драматичним негативно-симболичним догађајима којима обилује књига Јовановог Откривења? Нека би најскорији догађаји творевине, који пред нашим очима узимају историјски замах, чини се „логаритамском“ прогресијом, јасно пружили одговор на ово питање, и открили дубоку свезу небо-земних догађајних симбола творевине и домостројних прогреса богоначалија, јер сам Господ говори Исаији: „небеса су ми престо и земља подножје ногама мојим“ (66, 1), док Апостол Павле види свеукупни домостројни процес у времену све док Бог *најзад* не буде „све у свему“ (1Кор 15, 28).

HEAVENLY SYMBOLS OF THE NEW TESTAMENT IN THE DIVINE OIKONOMIA OF SALVATION

PREDRAG PETROVIĆ
Faculty of Orthodox Theology
University of Belgrade
ppetrovic@bfspc.bg.ac.rs

Abstract: The Old Testament mystagogy that was perceived within the existence and movement of celestial symbols as integral parts of the overall eventful symbolism of the economy of salvation, are continued in the appropriate Christological analogies in the New Testament, too. The New Testament aspects of gnoseological horizon relate not only to the times of the Lord's earthly Liturgy, but also to the times in which we live today. Since we are until the end of times holders of the New Testament vision of existence, we should not overlook either of multidimensional, equivocal traditions of the One, Holy, Catholic and Apostolic Church. Church traditions include the traditions related to the celestial symbols of existence. More than ever, the totality and accelerated progression of the symbolic *celestial and earthly* events oblige us to recognise a unique understanding of the divine oikonomia of salvation not only on the "earthly" level, but also on the the movements of celestial symbols of God's creation. ► *Key words:* celestial lights, sensual symbols, celestial signs, deification of stars, wizards (magicians), Valaam, Christ, Church, oikonomia of salvation.